

**СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА:
ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ПОНЯТТЯ**

Москвічова Діана,

магістрант Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Трансформація сучасного українського суспільства потребує змін у змісті, формах і методах організації освітнього процесу у закладах зага-

льної середньої освіти, переоцінки результатів їх функціонування. Якість навчання все частіше стали пов'язувати з її кінцевим результатом – сформованими компетентностями випускника школи¹. Саме цим пояснюється, по-перше, збільшення кількості публікацій, у яких розглядаються різні аспекти певної компетентності, а, по-друге, та обставина, що серед інших особливе місце приділяється соціальній компетентності, яка визначена як один з найважливіших індикаторів професійної компетентності фахівця у сфері професійних і соціальних відносин².

Проблема формування соціальної компетентності особистості знайшла широке обґрунтування в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді та ін. Серед п'яти основних груп ключових компетенцій, якими має оволодіти молоде покоління, що визначені Радою Європи, виокремлено соціальні, а саме: відповідальність; участь у зайнятті групових рішень; розв'язання конфліктів; участь у підтримці та поліпшенні демократичних інститутів суспільства; здатність визначати в них власне місце та проектувати стратегію свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп.

Компетентність – поняття, яке у світовій освітній практиці другої половини ХХ ст. посідає одне з центральних місць. Його в різних джерелах трактують по-різному. Зокрема, компетентність розглядають як володіння знаннями, що дають змогу судити про що-небудь³; поінформованість і здатність реалізовувати свої можливості в певній сфері життєдіяльності; як досвід у тій або іншій галузі, який дасть змогу гарантовано досягати високих результатів у якому-небудь виді діяльності; як психосоціальну якість, що означає силу й упевненість, що виходить із почуття власної успішності й корисності і дає людині усвідомлення своєї здатності ефективно взаємодіяти з оточенням, продуктивно розв'язувати поставлені завдання⁴.

Формування соціальної компетентності надає актуальне у старшій школі⁵ – так вважають науковці, однак, звертається увага на те, що особистісний конструкт соціальної компетентності активно проявляється і в учнів початкової школи, адже у дітей «налагоджуються» стосунки з соціумом. З іншого боку, «ще хоч і пластична, компетентнісно-ціннісна соціалізаційна автосистема пришвидшує процеси перегляду здобувачем освіти соціально ціннісних норм поведінки і формує довірливі моделі його поведінки (моральної, освітньої, соціальної тощо)⁶ (с. 88-89)». З іншого боку, формування соціальної компетентності залежить від розуміння педагогічними працівниками її суті, будови, категорійної інфраструктури, освітньої мети, завдань школи, шляхів соціальної адаптації шкільної молоді, зокрема й через опанування української мови як одного з визначальних і невід'ємних чинників соціалізації⁷ (с. 101).

Варто зауважити, що думки вчених щодо розуміння сутності соціальної компетентності не збігаються. Так, для В. Максимова ядром окресленого поняття є знання, уміння й навички, що стосуються соціальних аспектів життя; Р. Овчарова вбачає сутність компетентності у високому рівні виконання діяльності й гарних результатах; Є. Руденський розглядає соціальну компетентність через ознайомлення з моделями поведінки, сис-

темою знань з галузей історії й культури людського спілкування, мистецтва адаптації й уміння організувати особистий життєвий простір.

Спираючись на аналіз численних визначень соціальної компетентності особистості, запропонованих К. Рубін і Л. Роуз-Крэнор, Н. Калініна підкреслює, що, по-перше, змістоформувальним чинником поняття соціальної компетентності є «ефективність взаємодії»⁸, по-друге, пропонує розробляти сутність цього процесу з урахуванням новоутворень часу. У зв'язку з цим для юнацтва автор висуває як загальний показник сформованості соціальної компетентності свідомість життя й рекомендує фахівцям акцентувати на цьому у виховній роботі.

Певною мірою продовжуючи такий підхід, деякі науковці вважають, що зміст соціальної компетентності особистості складають взаємозв'язки знань, умінь, навичок та досвіду. Так, М. Гончарова-Горяньська подала його так:

- «знати»: знання, необхідні для реалізації соціальних технологій; цінності, які скеровують використання знань і вмінь;
- «вміти»: не лише способи реалізації знань, а й уміння особистості вільного та свідомого самовизначення як у внутрішньому духовному досвіді, так і у зовнішній соціальній дійсності;
- «досягати»: уміння реалізувати поставлені цілі в межах закону, моралі, культури;
- «відповідати»: діяльність та поведінка особистості відповідають вимогам, які висувають до особистості держава, соціум, родина, фах тощо⁹.

Зазначена відповідальність проявляється в умінні особистості здійснювати свої обов'язки, права, повноваження на відповідному соціальному та культурному рівнях. Соціальна компетентність як аспект індивідуальної свідомості відповідає за конструювання особистістю соціальних стосунків усіх рівнів, починаючи з родини і закінчуючи суспільством.

З погляду структури соціальної компетентності можна зазначити, що вона змінюється залежно від переконань дослідників, тому існують певні суперечності в інтерпретації її структурних елементів.

Здійснений аналіз наукової літератури й публікацій з досліджуваної проблеми свідчить про те, що у науковому середовищі зустрічається отождолення понять «компетенція» і «компетентність», коли вони визначаються як здатність, призначену для виконання конкретних функцій або розв'язання завдань. Відповідно до цього соціальна компетентність визначається по-різному, зокрема, – як поінформованість, що дає людині можливість успішно діяти, уміння поводити себе відповідно до системи соціальних правил і за встановленими зразками поведінки; прояв комплексу спеціальних здатностей індивіда, грамотно застосовувати систему когнітивних правил, розпоряджатися ними відповідно до вимог конкретного соціуму й ситуації, його готовності поліпшувати рівень особистісних досягнень, що дають змогу розв'язувати соціальні проблеми, гармонізувати стосунки з оточуючими людьми.

Під соціальною компетентністю молодшого школяра розуміємо компетентне утворення в структурі його ключових компетентностей, що відображає цінності, знання, уміння, здатності та особистісні якості, які забез-

печують активність дитини у суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії з соціокультурною дійсністю та на її основі формування соціального досвіду.

Узагальнення досвіду, який накопичений окремими освітніми установами щодо формування соціальної компетентності молодших школярів, свідчить, що педагогічно продумана система роботи з такими дітьми можлива лише на основі моделі, яка враховує сукупність соціокультурних обставин, за яких відбувається соціальне становлення молодших школярів.

¹ Биковська О. В. Реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті та вихованні. *Позашкільна освіта та виховання*. 2007. № 2. С. 7–16.

² Борбич Н. В. Соціальна компетентність як складова частина компетентнісного підходу. *Педагогічний пошук*. 2011. № 2. С. 11–13.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

⁴ Чернуха Н. М. Пріоритети успішної соціалізації особистості : акмеологічний підхід. *Акмеологія – наука XXI століття* : матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С. 47–52.

⁵ Vaskivska G. Socialization of the High School Students in the Process of the System of Knowledge about Human Formation. *The advanced science journal*. Torrance, CA, United States. 2013, January. Issue 1. P. 55–58.

⁶ Косянчук С. В. Соціальносутнісні детермінанти розвитку педагогічних технологій профільного навчання: дефініційний аспект. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць. Полтава, 2018. Вип. 3. С. 84–98. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711796>

⁷ Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшокласників. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць. Полтава, 2018. Вип. 3. С. 99–113. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711129>

⁸ Калинина Н. В. *Развитие социальной компетентности школьников в образовательной среде : психолого-педагогическое сопровождение*. Ульяновск : УИПК ПРО, 2004. 228 с.

⁹ Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. № 7–8.